

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л **А С Т А П** М Н О П Р С

Т **С Л І В І Н С К І** [] []

У Ё Ф Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ё Ф Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х **С Л О Ё Н І К** Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х **В А Й Н Ы**

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Т Ё Х А Г Ж

О Т О

М

К

Р



edition.fotoTAPETA



ВЫДАВЦТВА
ГАЛЛІАФЫ

Астап Слівінскі
СЛОЎНІК ВАЙНЫ

Астап Слівінскі

СЛОЎНІК ВАЙНЫ

Пераклад з украінскай
Ірыны Герасімовіч

Пераклад аўтарызаваны

edition.fotoTAPETA
Галіяфы

А потым нам яшчэ давядзецца адбудоўваць мову.
Каб свечка перастала быць акопнаю,
каб птушка зноўку ўвабралася ў пер'е,
каб кветкі перасталі плявацца агнём.
Каб падвал зноў зрабіўся жыллом салодкага варэння і
бульбы вусатай.
Каб цяпло зрабілася цёплым, не патыхаючы «цеплікам», як
нашым дзядам аддавала «цяплюшкай».

Мову адбудаваць найцяжэй, бо нават калі мы ўставім
усе шыбы, яны застануцца аконнымі проймамі,
і сцяна, пафарбаваная свежа, нічога не будзе значыць, калі
не будзе за ёю другой,
і нават пасцяліўшы дываны, мы не перастанем думаць
пра моцнасць перакрыццяў пад імі:

так вайна агаліла нашы дамы да шкілету,
здэрла з нас скуру, каб лягчэй можна было праверыць, ці
яшчэ б'ецца пад ёю сэрца.

Сэрца б'ецца, і мы супакойваемся. Такім стала значэнне
слова «спакой».

Але ці ўдасца нам вылечыць слова «мір», каб з яго
не высыпаліся ўзброеныя да зубоў акупанты?
Ці ўдасца адбудаваць нам слова «братэрства», каб ад
яго не душыла ў горле?

І нават калі словы тья застануцца ў полі, непрыдатныя і
тупыя, як абгарэлыя варожыя танкі,
ці варта нам па іх сумаваць? Хіба мала нам будзе
смутку?

А потім нам ще доведеться відбудувати мову.

Щоб свічка перестала бути окопною,

щоб пташка знову вбралася в пір'я,

щоб квіти перестали плюватися вогнем.

Щоб підвал знову став житлом солодкого варення й картоплі вусатої.

Щоб тепло стало теплим, не відлунюючи «тепликом», як дідам нашим віддавало «теплушкою».

Мову відбудувати найтяжче, бо навіть коли ми вставимо усі вікна, вони залишаться віконними отворами,

і стіна, пофарбована свіжо, не матиме значення, якщо за нею не буде другої,

і навіть коли постелимо килими, не перестанемо думати про міцність перекриттів під ними:

так війна оголила наші доми до скелету,

здерла з нас шкіру, щоб легше було перевірити, чи ще б'ється під нею серце.

Серце б'ється, і ми заспокоюємося. Таким стало значення слова «спокій».

Але чи вдасться нам полікувати слово «мир», щоб із нього не висипалися озброєні до зубів окупанти?

Чи вдасться нам відбудувати слово «братерство», щоб від нього не здушувало у горлі?

І навіть якщо слова ці лишаться в полі, непридатні й тупі, як обгорілі ворожі танки,

чи варто буде сумувати за ними? Хіба мало нам буде смутку?

СЛОЎНІК ВАЙНЫ

Прадмова – Астap Слiвiнскi

Польскi паэт Чэслаў Мiлаш, знаходзячыся ў 1943 годзе ў акупаванай нацыстамi Варшаве, напiсаў цыкл вершаў, які называецца «Свет. Наiўныя вершы». Большасць з гэтых вершаў уяўляе сабой своеасаблiвыя тлумачэннi нейкiх простых слоў: «Трывога», «Любоў», «Надзея», «Брамка», «Ганак», «Дарога» ды iнш. Бо вайна не толькi ў коранi змяняе жыццё тых, каго яна напаткала. Яна перайначвае значэннi слоў, так што iх трэба тлумачыць наноў. Некаторыя значэннi прытупляюцца, i даводзiцца iх вастрыць, як нож каменем. Iншыя, наадварот, робяцца такiмi вострымi, што аб iх можна паранiцца. Некаторыя словы наогул адмiраюць i ападаюць, нiбы лiсцё. Iншыя ўсплываюць з нейкай напaўзабытай мiнуўшчыны ды набываюць значэнне i важнасць.

Калi ў лютым 2022 года пачалася расiйская агрэсія супраць Украiны, я таксама паспрабаваў скласцi такi слоўнiк вайны. Але ў iм няма нi вершаў, нi створаных мною тэкстаў. У iм наогул няма нiчога, што было б творам фантазii, маёй цi нечай яшчэ. Усе «артыкулы» гэтага слоўнiка – пра тое, што было насамрэч перажыта, перадумана i адчута. Гэта – фрагменты чужых маналогаў, пачутых падчас вайны.

На львоўскiм вакзале, праз які ў першыя тыднi i месяцы вайны перакачоўвалi з усходу на захад патокi з сотняў тысяч вымушаных перасяленцаў, у часовых прытулках, нават проста на вулiцы, каля кiёскаў з кавай, – людзi расказвалi. Часам пачыналi расказваць самi, iншым разам трэба было далiкатна зачапiць, задаць пару простых пытанняў, i прарывалася нейкая хваля, якую цяжка было спынiць.

Сярод тых, чыімі галасамі прамаўляе «Слоўнік вайны», – людзі, якія былі вымушаныя пакінуць свае хаты і выправіцца ў невядомае, валанцёры і медыкі, вайскоўцы, грамадскія актывісты і мастакі: вельмі розныя, але аб’яднаныя супольным перажываннем і адзіным парывам людзі, у жыцці якіх з’явілася вайна.

Некаторыя з гэтых расповедаў толькі троху апрацаваныя, роўна настолькі, каб урываак даўжэйшага аповеду набыў значэнне самастойнай цэласнасці. Некаторыя перакладзеныя з рускай.

Шмат якія з гэтых аповедаў запісаў не я, а мае суаўтары і суаўтаркі – таксама ўдзельнікі ды сведкі гэтай вайны. Тут і іх асабістыя гісторыі, і сюжэты, пачутыя ад іншых людзей. Так «Слоўнік вайны» зрабіўся рэчкаю, у якую рознымі шляхамі сцякаліся гісторыі пра словы. Вось спіс суаўтараў і суаўтарак слоўніка, кожнаму і кожнай з якіх я ўдзячны:

Канстанцін Васюкоў • Юлія Вротна • Аксана Давыдава
Ларыса Дзенісенка • Яніна Дзіяк • Кацярына Ягорушкіна
Андрэй Жолаб • Яўген Клімакін • Аксана Курыла • Арына
Лепяцюх • Святлана Мельнік • Аляксандр Моцар • Лесік
Панасюк • Алена Прылуцка • Ганна Процук • Багдана Ра-
манцава • Юлія Раманюк • Віялета Тэрлыга • Дзмітро
Ткачук • Станіслаў Турына • Вікторыя Чарняхіўска

Дык пачнём жа.

СЛОЎНІК ВАЙНЫ

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж

З И Й К Л М Н О П Р С Т

У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Т Ў Х А Г Ж

О Т О

М

К

Р

Х

АЛЫЧА

(Віка, Марыупаль)

Калі хлопцы пачалі дрэвы сячы – а гэта ўжо было на дзень дзясяты, калі спалілі ўсё, што можна, нейкую мэблю старую з падвала, каробкі, скрынкі, – з крыкамі выбегла наша суседка, бабулька гадоў васьмідзесяці. Крычала, што не дасць алычу ссекчы. Мы нават не ведалі, што гэта алыча, яна не радзіла ніколі. Ды і сячы яе ніхто не збіраўся, дрэва такое хірлявае. Але яна ўзялася яго пільнаваць і так стаяла да вечара.

Гэта быў яшчэ час, калі я начавала дома. Ночы халодныя былі, але нікуды не хацелася ісці грэцца. І вось зранку пра-чынаюся, на самым досвітку, гляджу ў акно – а яна ўсё яшчэ там, каля дрэва, але ўжо на зямлі ляжыць. Нехта да яе выходзіць з пад'езда. Я і не пыталася пасля, што з ёй стала-ся. Не хацелася пытацца. Пэўныя рэчы ўжо проста ў сэрцы не змяшчаюцца.

АЎТОБУС

(Дзмітро, Кіеў)

Падымаю вочы – зверху нам махаюць рукамі вайскоўцы і крычаць: «Бяжыце! Бяжыце!!!» Побач гараць два будынкі, мы зусім блізка ад нашага блокпаста, і я разумею, што ў любы момант можа прыляцець снарад. Але бегчы не магу, бо на мне ляжыць бабуся, якая абсалютна не стаіць на нагах і крычыць, што яна болей не вытрымае. Але мы пайшлі. Пайшлі як змаглі. На карачках, упрысядкі. Але ўсё адно не паспявалі за іншымі і заставаліся ззаду.

Мы, бадай, так і не выграблі б з таго моста, калі б у той момант да нас не пад'ехаў бус. Адчыніліся дзверы, і ўсярэдзіне мы ўбачылі жанчыну ў вазку, якую ўнеслі перад намі, ды яшчэ некалькі чалавек. Месца амаль не было, таму я запіхнуў туды бабуся, зачыніў дзверы і сам пабег у бок блокпаста.

Я бег, побач беглі мая сястра ды нейкія незнаёмыя людзі. Ужо паказаўся наш блокпост – за ім стаялі дзве дзяўчыны ў вайскавай форме ды махалі нам рукамі. Пяцьдзясят метраў. Сорак пяць метраў. Сорак метраў. Трыццаць. Дваццаць. Дзесяць. Мне здавалася, што гэтая дыстанцыя, гэты найдаўжэйшы ў маім жыцці крос не скончыцца ніколі. Але вось мы прабягаем паўз дзяўчат, заварочваем на трасу, што ў лесе, і па інерцыі бяжым яшчэ метраў пяцьдзясят.

Мы ў Кіеве. Мы дома.

Насустрач нам выязджае звычайны кіеўскі пасажырскі аўтобус. Жоўта-блакітны. Ратавальны.

АРТЫКУЛ

(Юля, Кацюбінскае, Кіеўская вобласць)

Я працавала эсэмэмшчыцай у рытэйл-сетцы, пісала пераважна камерцыйныя тэксты. Але пасля 24 лютага пачала спецыялізавацца на «артыкулах».

Артыкул – гэта калі мне звоняць і паведамляюць, што калегі Сяргея больш няма з намі, і некаму трэба сказаць пра яго некалькі цёплых слоў. Артыкул – гэта тэкст, дзеля якога трэба паразмаўляць па тэлефоне з дачкой загінуўшай калегі Ірыны і не страціць дар маўлення. Артыкул – гэта залітая слязьмі клавіятура ноўтбука і некалькі абзацаў пра дваццацігадовага калегу Дзмітрыя, закатаванага ў Бучы. Артыкул – гэта некралог. Але мы не можам вымавіць слова «некралог». Таму кажам «артыкул».

Цяпер, калі мне звоніць хтосьці і кажа, што «трэба напісаць...», я з заміраннем сэрца чакаю наступнага слова. Калі гэта «пост», то ніхто не памёр. Калі «артыкул», я па крупінках збіраю сябе да купы і пачынаю шукаць словы, якіх ужо даўно бракуе.

Пасля напісання артыкула я ні жывая, ні мёртвая больш за суткі. У маім партфоліа ўжо сем артыкулаў.

БАБУЛЬКІ

(Юрый, Харкаў)

Кватэры дзвюх бабулек з будынку насупраць былі зруйнаваныя, а ў чужыя яны ісці не хацелі, бо чужыя. Таму проста сядзелі на лаўцы каля пад'езда. Там і загінулі ад асколкаў. Там, на падворку, мы іх і пахавалі, выкапаўшы ямы паміж абстрэламі.

БІЛЕТЫ

(Воля, Львоў)

Я думаю, што існуе нейкае паралельнае жыццё. Дзе мы – такія, якімі былі да вайны.

Ведаеш, ёсць вось той сямейны экапарк пад Кіевам, які просіць купляць іх білеты, хоць цяпер там усё згарэла. Каб пракарміць жывёл, якія ацалелі. Я ўчора купіла некалькі білетаў і ўявіла сабе, як мы з сябрамі гуляем па тым парку, кормім баранчыкаў з рук, фатаграфуемся са страусамі. Такія шчаслівыя.

Гэта было падобна на выяву з тых рэлігійных брашурак пра рай на зямлі. Як думаеш, ці скарыстаемся мы тымі білетамі?

БЛІСКАВІЦА

(Ліза, Энэргадар)

У мяне ёсць некалькі татушак на целе, я зрабіла іх калісьці даўно, яшчэ ў старэйшых класах. Тады доўга не думала, набівала тое, што падабалася. Чыста ў плане формы. Цяпер ужо шмат чаго з набітага не магу растлумачыць. Я ўжо настолькі іншая, аж дзіўна, што яшчэ ў тым самым целе.

Карацей, у мяне вось тут пад грудзямі набітая бліскавіца. Зараз пакажу. Я праз яе найбольш баялася, калі з акупацыі выязджала, бо казалі, што расіяне на блокпастах шукаюць на целе патрыятычныя тату або штосьці, што ім нагадвае радыкальныя сімвалы. Я баялася, каб мая татуіроўка ім не нагадала якія-небудзь бліскавіцы СС або штосьці такое. Хто ведае, што ім у галаву прыйдзе?

І вось мы ідзём, да блокпаста застаецца нейкі кіламетр, а я адчуваю, як мне да горла падступае ком. Я, бадай, ніколі яшчэ ў жыцці так не баялася. Ведала, колькі людзей там знікла, колькі машын яны расстралялі. І тут раптам гром – далёкі раскацісты ўдар грому, як у дзяцінстве, зусім не такі, як выбухі, зусім не страшны. І – амаль адразу моцная залева. І мы пад патокамі дажджу пад'язджаем да блокпаста. Глядзім, а блокпост нібы пусты, усе расіяне некуды пахаваліся. Да нас пад дажджом адзін здалёк выйшаў, нешта крыкнуў і махнуў рукой, каб праязджалі.

Мы жартавалі потым, што там мая бліскавіца дапамагла. Маё тату, праз якое я так баялася.

БОЛЬ

(Андрэй, Львоў)

Як пахне боль? Звычайна ўвесь аб'ём пахаў болю сабраны ў адной карэце эвакуацыйнай хуткай.

У першую чаргу боль пахне, як мясны аддзел гаспадарчага рынку, – свежым парэзаным на кавалкі мясам. Боль пахне кроўю: салодкі пах з ледзь заўважным металічным складнікам.

Яшчэ боль пахне потам, шматдзённым нямытым целам. Да гэтага паху дадаецца нота спірту і ёдрых раствораў плюс хлору.

І завяршае той букет пах дыму з поля бою, кавы і цыгарэт.

Боль мае вельмі незабыўны пах.

А Б **В** Г Д Е Ё Ж З И Й К
Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х
Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б **В** Г
Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О
П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы
Ь Э Ю Я А Б **В** Г Д Е Ё Ж
З И Й К Л М Н О П Р С Т
У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я
х х х х х х х х х х х х
х х х х х х х х х х х х
х х х х х х х х х х х
х х х х х х х х х х х х
х х х х х х х х х х х х
х х х х х х х х х х х х

П

Й

Ш

П

У

ВАННАЯ

(Марына, Харкаў)

У нас не было ўкрыцця, так што ўся надзея была на ванную. Ніколі не думала, што ўся кватэра можа сціснуцца да памеру ваннай. Калі пачало прылятаць – спачатку праз некалькі будынкаў ад нашага, потым праз два, – я паступова перастала ў кватэры прыбіраць, пылюку выціраць, нібы махнула рукою на ўсё. Такое яно ўсё для мяне марнае зрабілася. І тады сказала ваннай: «Давай ты мяне ўберажэш».

І я ж якраз у ваннай была, калі ў наш двор гахнулi. Усе, абсалютна ўсе вокны павыляталі, нават з рамамі, кухня, спальня, усё было засыпана шклом. Уся падлога – у шкле ды кавалках рам. Я – нідзе не ўратавалася б. Толькі ў ваннай. І ўяўляеш, назаўтра гарачую ваду далі. Не ведаю, чаму, гэта як узнагарода была за штосьці. Святла няма, а гарачая вада з крана цячэ! Я набрала яе ў ванну, свечкі запаліла. Араматычны алей у сябе знайшла. Пачувалася, як геранія «Тысячы і адной ночы». Як Шахеразада. Толькі начэй ужо не лічу.

ВУЛІЦА

(Стас, Кіеў)

Вуліцы цяпер пасечаныя блокпастамі, нібыта коскамі. Там, дзе яны не перарываюцца блокпастамі, іх немагчыма пазнаць. Калі яны такія, як раней, то нібыта новыя і незвычайныя. Усё цяпер павінна мець адрэзак, усё пасечанае на адрэзкі. Як у герояў «Стоп-Зямля» ёсць паўтары гадзіны, так і вуліцы цяпер адводзяць табе максімум дзесяць хвілін. Гарздоў, дзе вяліся баі, я не ўяўляю, не хачу ўяўляць і не магу. Я адкідаю ўяўленне на карысць рэальнасці, якую бачылі іншыя.

ВЯСЕЛЛЕ

(Віка, Марыупаль)

Калі мы вырываліся з Марыупаля, то ехалі ў доўгай калоне машын. Недзе перад намі – карэта хуткай. Ехалі павольна, асцярожна, у машынах было шмат дзяцей, хворых. І амаль у кожнай машыне на люстэрках, на дзвярных ручках, на багажніках, на даху былі павязаныя белыя стужкі. Як на вяселлі! Так, усё гэта нагадвала доўгі вясельны картэж. Толькі ні маладых не было, ні музыкі.

(Віялета, Марыупаль)

Дваццаць другога лютага ў брата было вяселле. Мы так радаваліся, што чуткі пра вайну не пацвердзіліся. А потым, ужо недзе праз тыдзень ці паўтара, брат з жонкай вырашылі ўцякаць з Марыупаля. Сабралі чамадан і рушылі па трасе, каб выйсці з горада. Я ім напісала на кардонцы «Запарожжа», каб яны спрабавалі злавіць спадарожную машыну. Так яны і выправіліся ў свой «мядовы месяц», у сваё першае «вясельнае падарожжа».

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К
Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х
Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г
Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О
П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы
Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж
З И Й К Л М Н О П Р С Т
У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я
Х Х Г Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Г Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х

П

Е

Д

С

Ж

Ч

М

ГІСТОРЫІ

(Віка, Марыупаль)

Вы ж пісьменнік, так? Вам прасцей, бо вы, калі пішаце, не бачыце таго, каму расказваеце. А я, калі на мяне глядзяць, пачынаю так сябе шкадаваць, што ўсе словы губляюцца. Або, наадварот, думаю: «Можа, я так мала перажыла, і смешна, што выстаўляю напаказ свае гісторыі». Я ж не ведаю, праз што прайшоў той іншы чалавек. А ён, магчыма, думае гэтаксама. Сядзім і маўчым абое. А насамрэч перажылі так шмат, што на сотню людзей хапіла б.

ГОРАД

(Марыя, Львоў)

Горад – гэта месца эвакуацыі. Сустрадаю тут тваіх колішніх жонак. За два дні сустрэла дзвюх. Прычым з другой пазнаёмілася. Вельмі дзіўныя адчуванні. Шукаю ім жылло.

– І што? Яны падобныя да цябе?

– Яны абедзве адрасцілі валасы.

ГРОМ

(Кацярына, Кіеў)

– Калі ўсё пачалося, у нас з’явілася новая гульня, – кажа жанчына з Харкава, гойдаючы на арэлях трохгадовую дачку.

– Якая?

– Калі чуеш гром – бяжы ў падвал. Меншай падабаецца. А старэйшы не разумее, чаму раней мы ад грому не хаваліся.

ГРЫБ

(Аксана, Кіеўшчына)

Іду на пошту. Усім целаю чую гучны выбух. Абарочваюся. За сялом падымаецца ў неба чорны дымны грыб. Уздоўж дарогі, павярнуўшыся, моўчкі стаяць іншыя людзі. Людзі ўглядаюцца ў грыб. Дымны грыб падымаецца ў неба. Людзі глядзяць. Грыб расце. Людзі глядзяць. Грыб пачынае расейвацца. Людзі глядзяць. Грыб развейваецца чорна-шэрай хмарай і знікае за дрэвамі. Людзі разварочваюцца і ідуць па сваіх справах. У свет вяртаюцца гукі.

ГУДКІ

(Даша, Марыупаль)

Дом маіх бацькоў разнесла бомбай поўнасьцю. Я бачыла здымак. Стаяць знешнія сцены, а ўсе перакрыцці паваліліся, дах зваліўся. Бацькі зараз у Дняпры, але я чамусьці вырашыла набраць іх хатні марыупальскі нумар. Не ведаю, чаму, навошта. Проста памятаю яго яшчэ з дзяцінства. Набірала яго сотні разоў і чамусьці набрала яшчэ раз. Я ўжо падрыхтавалася пачуць цішыню на тым канцы. Там павінна была быць цішыня. Або мо якое паведамленне пра тое, што немагчыма звязацца з абанентам, я не ведаю, што там зараз кажуць па тых хатніх нумарах. Але – уяўляеце? – там былі доўгія гудкі. Нібы хтосьці проста доўга не бярэ трубку. Я не ведаю, як так. Думаю, там нічога не магло ацалець, ніякія кабелі, ніякі тэлефонны апарат. Але дзе той тэлефон званіў, для каго? Хто яго чуў, хто не браў трубку?

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж

З И Й К Л М Н О П Р С Т

У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Ц Е

Э

Ф

Ж

Й

ДАЛЁКА / БЛІЗКА

(Яніна, Кіеў)

Далёка – гэта адлегласць паміж:

- а) Кіевам і Вінніцай сярод чэргаў да заправак і блокпастоў;
- б) паміж ложкам і калідорам падчас выбухаў;
- в) месцам, дзе ты знаходзішся, і месцам, дзе няма страху.

Блізка – гэта адлегласць:

- а) да кожнага пападання варожых снарадаў;
- б) недастаткова далёкая, каб не баяцца смерці;
- в) адлегласць паміж Вінніцай і Кіевам у машыне з трыма катамі без пераносак.

ДОМ

(Ірына, Львоў)

У інтэрнэце пішуць: «Пасля ядзернага выбуху трэба добра памыць галаву шампунем, але ні ў якім разе не карыстацца кандыцыянерам, бо ён замацоўвае часцінкі радыеактыўнага пылу на валоссі».

У ваннай бяру баначку з кандыцыянерам і адстаўляю яе глыбока на іншую палічку. Гляджу нейкі час на тое, што толькі што зрабіла. Палохаюся, вяртаю баначку на месца.

Так люблю яе, тую баначку, у тую хвілю. Будзь са мною, баначка кандыцыянеру. Ты – мой дом, маё ўсё.

ДУШ

(Аляксандр, Буча)

Падчас шквальных абстрэлаў прымаць душ не раю. Губляецца ўвесь смак гэтай працэдуры. Пастаянна назале думка: «Калі зараз накруюць, так і застануся ахвярай вайны з намыленым голым азадкам».

А	Б	В	Г	Д	Е	Ё	Ж	З	И	Й	К
Л	М	Н	О	П	Р	С	Т	У	Ў	Ф	Х
Ц	Ч	Ш	Ы	Ь	Э	Ю	Я	А	Б	В	Г
Д	Е	Ё	Ж	З	И	Й	К	Л	М	Н	О
П	Р	С	Т	У	Ў	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Ы
Ь	Э	Ю	Я	А	Б	В	Г	Д	Е	Ё	Ж
З	И	Й	К	Л	М	Н	О	П	Р	С	Т
У	Ў		Х	Ц	Ч	Ш	Ы	Ь	Э	Ю	
х	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
х	х	х		х	х		х	х	х	х	
х	х	х	х		х		х	х			
	х		х	х	х	х	х		х	х	х
	х	х	х	х		х	х	х	х		х
х		х			х			В		х	

З

Т

Й

Ь

ЕЖА

(Аксана, Львоў)

Я прымаю сям'ю, якая прыехала з усходу, каб пасяліць нанач. Праводжу іх на кухню і кажу: «Тут кухня, ежу на сталае можаце браць».

І тут яны пачынаюць плакаць. На фразе: «Ежу на кухні можаце браць».

(Саша, Львоў)

Быў тут у нас адзін дзядуля... Я кажу яму: «Бярыце, ежце». А ён адмаўляецца. І тады я выкарыстоўваю адзін аргумент, які заўжды дзейнічае на нашых пажылых людзей: «Ежце, – кажу, – бо ўсё адно выкінем».

І ён кажа: «Добра, давайце».

Я пабегла за прыборамі, бо якраз скончыліся. Вяртаюся, гляджу: а ён ужо есць рукамі.

(Мар'яна, Івана-Франкоўск)

У мяне ў трывожным заплечніку была сухая ежа. Як шмат у каго. Такія коржыкі з рознымі начинкамі. Яны мне надта смакавалі яшчэ ў мірныя часы, і я купіла іх, доўга не думаючы.

У першыя тыдні, калі спускаліся ў падвал, я іх не чапала, нібы чакала, што будзе яшчэ горш, і тады яны мне спатрэбяцца.

А аднойчы – гэта было дзесьці на пачатку красавіка, проста села дома і з'ела ўсе. Ела з адчуваннем, што раблю нешта не тое, і яны смакавалі мне як ніколі. Яны ж былі нарыхтаваныя для чагосьці найгоршага, што я раблю?

І мне раптам так палягчэла! Нібы тое найгоршае здарылася – і адразу мінула, так хутка, што я і не паспела спалохацца. Мінула – і няма.

І ведаеш, што я потым зрабіла? Зноў купіла коржыкаў. Яны дагэтуль у мяне ляжаць. І аднойчы я іх зноў з'ем проста так, я амаль упэўненая. Дакладней, мне будзе здавацца, што гэта проста так. А насамрэч тое найстрашнейшае зноў здарыцца – і адразу міне.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К
Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х
Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г
Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О
П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы
Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж
З И Й К Л М Н О П Р С Т
У Ў Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю
Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х

А

Ж

Ч

ЖЫВЁЛЫ

(Аксана, Львоў)

Жанчына з трыма дзецьмі і трыццаццю грыўнямі на рахунку. І з катом.

Жанчына з двума дзецьмі і двума катамі.

Жанчына з сынам і сабакам з прытулку («Яго ўжо адзін раз пакінулі, я не магла кінуць яго яшчэ раз»).

ЖЫЦЦЁ

(Віялета, Марыупаль)

Наогул, дык Восьмае сакавіка – маё любімае свята, але гэтай вясной у Марыупалі я не чакала ні падарункаў, ні першых кветак. Мы з сястрой узялі бутлі і пайшлі шукаць дзе-небудзь ваду.

Нешта на раёне пачало грымець, але нам яшчэ здавалася, што гэта з іншага боку. Тут я пачула, як да нас набліжаецца свіст, і сказала сястры прысесці. Падаць не хацелася, бо зямля мокрая, дык я прысела. А сястра засталася стаяць, як укопаная: можа, ёй яшчэ не верылася, можа, баялася падацца смешнай. Побач прагрымеў выбух, а потым на нас паляцела, пасыпалася зямля. Далей мы пабеглі. А калі азірнуліся, пабачылі, як недалёка ад эпіцэнтра выбуху хтосьці, хто дагэтуль сядзеў у ружовай коўдры на лаўцы каля пад'езда – мабыць, грэўся на сонейку, – перахіляецца цераз лаўку і ненатуральна падае.

У гэты год на Восьмае сакавіка жанчынам раздавалі смерць і жыццё. Нам дасталася жыццё.

А Б В Г Д Е Ё Ж **З** И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж **З** И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж

З И Й К Л М Н О Р С Т

У Ў Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х В Х

Ы Л

Й

Х

Ю

П

Ч

ЗОРКА

(Вікторыя, Харкаў)

Неяк мы падумалі, што ў нашай сям’і няма добрай традыцыі. І зрабілі сабе зорку калядную. Вялікую такую, высокую. Такую высокую, што да нашых кватэр у пяці-павярховіках трэба было заносіць яе, як дзёду. І лямпачкі электрычныя ў яе ўкруцілі. Вывучылі калядкі – ні ў кога ж, акрамя ўкраінцаў, няма калядак? Ну няхай, але не такія. І пайшлі калядаваць. За першы год зарабілі столькі, што пашылі сабе яшчэ і касцюмы даўгія. І нас нават заказваць пачалі. І радня, і сябры, і нават чужыя. Заказвалі сабе вярцеп на свята.

А зорку я на балконе пакінула.

(Рамана, Кіеў)

Калі вокны заклееныя скотчам, каб шыбы не разляталіся ад выбуху, яны як зоркі. Я так у сябе зрабіла: непразрыстым скотчам чатыры палоскі крыж-накрыж на ўсіх вокнах. З абодвух бакоў, як інструкцыя кажа. Калі сонца на дварэ, зранку прычынаешся, а на сцяне – цені ад скотчу. Такія зоркі. Паўзуць павольна.

Я хацела б, каб гэта быў мой адзіны ўспамін пра вайну.

ЗУБЫ

(Ульяна, Львоў)

Прыехаў перасяленец з Мікалаеўшчыны. Уцёк з палону.
Акупанты яго выкралі, катавалі, выбілі зубы.

Цяпер пасяліўся ў школе.

Ляжыць на матрацы, накрыты дзіцячай коўдрай. Доўгія
ногі тырчаць. Нібы школьнік, толькі зубы ўжо не вырастуць.

ЗЯМЛЯ

(Галіна Дзмітраўна, Белаполле, Сумшчына)

Ясна, што засеяла, а як жа! Ускапала, засеяла тут. Хаты лічы, што няма, але ж сеяць трэба. Зямля і так нацярпелася. Спачатку снарады ляжалі, потым сапёры прыходзілі, так і казалі: «Ідзіце, гаспадыня, у сына перасядзіце, мы зямлю вашу лячыць будзем». Так і казалі. Яны тутэйшыя, усё ведаюць, разумеюць. А цяпер яе засяваць трэба. Бо ж зямлю капаць, засяваць – гэта як чалавека гладзіць і часаць. Думаю сабе: «Добра, што тут наймацнейшыя абстрэлы ў сакавіку былі, пакуль яна яшчэ спала».

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й **К**

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й **К** Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж

З И Й **К** Л М Н О Р С Т

Ў Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю

х х х х **К** х х х **К** х

х х х х х х х х

К **К** х х х х х

х х **К** х х х х х **К**

х х х х х х х х

К х х **К** х

А

Л

К

К

Б

КАКАВА

(Багдана, Кіеў – Львоў)

Учора людзей з Краматорска было шмат, вельмі шмат. Цягнікі прыбывалі, людзі падыходзілі паесці і пагаварыць. У нас якраз была рысавая каша на малаку – тыповая ранішня ежа, я такую не люблю. Заканчвалася кава, і мы думалі рабіць потым какаву. Дарослыя насамрэч таксама любяць какаву, ім проста часам няёмка ў гэтым прызнавацца. Я шукала сярод чорнага чаю зялёны, бо адна пані хацела менавіта зялёнага. Жартавала, што палову Украіны мы накармім польскім тунцом, бо ён літаральна запаланіў наш склад і выцяснэ адтуль нават сухое малако. Знайшлі паўлітровыя бутэлькі вады, а яшчэ я адкапала пад заваламі паштэту цэлую скрыню шакаладных цукерак для дзяцей. Такія ў паласатых зялёных абгортках, нібы маленечкія кавункі. Будзённыя клопаты, дробныя радасці, тунец – усё як заўжды.

А сягоння яны б'юць па краматорскім вакзале. І я не магу выкінуць з галавы, што больш за трыццаць чалавек цяпер не вып'юць кавы, не папрсяць чаю, не працягнуць свайму дзіцяці цукерку ў паласатай абгортцы. Я не буду ўгаворваць іх на бутэрброд з тунцом. Яны ж ехалі да нас, мы ж ужо знайшлі для іх каву.

Я не ведаю, ці ёсць што на тым свеце. Але калі ёсць, там дакладна павінна быць найсмачнейшая ў свеце какава.

КАЛЯНДАР

(Ларыса, Кіеў)

Даўно зніклі выхадныя і святы, але тое, калі пачыналася субота, ці калі пачынаўся панядзелак, ці на які дзень тыдня выпадае мой дзень нараджэння, ці на які дзень запланаваныя важныя падзеі, я ведала. Нават у адпачынку я лёгка гаварыла блізікім: «Сягоння серада». Я не памятаю, якім днём тыдня было 24 лютага, і сягоння не ведаю, які дзень тыдня. Гэта густая едкая часапрастора, якая мае свае асаблівасці, якую можна лічыць днямі вайны, каменданцкімі гадзінамі, дзённымі ды начнымі паветранымі трывогамі, але яна не раскладаецца на каляндарныя дні тыдня.

КАНАРЭЙКА

(Воля, Ірпінь)

Калі мы выходзілі з Ірпіня, у пэўны момант зрабілася так ціха. Побач быў дом, у які трапілі снарады. Усе вокны выбітыя, уваход нечым завалены. І тут з аднаго вакна я пачула канарэйку. У мяне ўсё дзяцінства была канарэйка, я гэты гук ні з чым не пераблытаю. Мабыць, спусціліся ў бамбасховішча і ўжо не змаглі вярнуцца. Столькі ўсяго здарылася і да таго, і пасля, а я тую канарэйку не магу забыць.

КАХАННЕ

(Марына, Кіеў)

За тыдзень да вайны я сустрэла чалавека, з якім захацелася пайсці на спатканне.

І адзін раз такі пайшла. Быў рэстаран, свечка на стале, снег так спакойна падаў за акном. Ён мяне браў за руку, любавіўся маім валоссем – усё, як я сабе напроіла.

А потым пачаліся абстрэлы, рэстараны пазачыняліся, потым пазачыняліся вулічныя кафэшкі, а потым – усё астатняе. Мы сустрэліся яшчэ раз, каб знайсці адчыненую прадуктовую краму. І знайшлі.

Ён сказаў, што служыў у ракетных войсках і ведае, што яго паклічуць на фронт. Нам трэба было развітвацца. Доўга хадзілі па вуліцах, не звяртаючы ўвагі на паветраную трывогу, жавалі халодныя чызбургеры.

Я адчувала сябе, нібы ў нейкім рамане, які хтосьці праз шмат гадоў разгорне і прачытае. У рамане пад назвай «Каханне ў час вайны».

КАЧАЧКА

(Іра, Нікапаль – Кракаў)

Што самае складанае? Самае складанае, калі мяне шкадуюць. Мяне ніколі не шкадавалі, я спачатку не ведала, як сябе паводзіць. Потым навучылася рабіць правільны выраз твару. Магу нават вільготныя вочы зрабіць.

Затое мне заўжды патрэбны быў хтосьці, каб шкадаваць, я жыць не магла без гэтага. Кацянятка там, качачку. Была ў мяне ў дзяцінстве такая качачка, я прыдумала сабе, што яна раней жыла ў азярцы, а благія людзі ўсю ваду з азярца вычарпалі. І цяпер яна вымушаная жыць у ванне. І шкадавала яе, шкадавала. Таму я добра іх разумею.

Усё, скончылася. Я нейкай нячулай стала. Згарэла ўсё. Бо, калі б умела шкадаваць, нічога не паспела б, толькі б плакала.

КВАТЭРЫ

(Дзмітро, Кіеў)

Мы глядзелі на будынкi і бачылі разбітыя кухні, рэшткі спальняў, шпалеры ў дзіцячых ды аскепкі люстэркаў у ваннах пакоях. Глядзелі і разумелі, што некаторыя з уласнікаў тых кватэр паўжыцця збіралі грошы, каб пабудаваць і абставіць тую кватэру. Некаторыя з іх, бадай, збіраліся пражыць там усё сваё жыццё.

Насупраць поўнасцю разнесенага будынка стаяў білборд, на якім было напісана: «Нарэшце ўласныя метры табе па кішэні».

КЛЮЧЫ

(Арына, Макееўка – Кіеў)

Цяпер шмат у каго з нас куча розных ключоў. Часам шмат ключоў у адным звязку, часам некалькі звязкаў у розных кішэнях і кішэньках. Ключы ад дома, з якога давялося выехаць, ключы ад дома, з якога давялося выехаць бацькам. Ключы ад кватэр знаёмых і сяброў, якія папрасілі прыглядзець за вазонамі.

Мне ў розны час давялося выехаць з усіх маіх дамоў, іх у мяне было тры. І ўсе звязкі чамусьці дагэтуль зберагаю, дагэтуль памятаю, які ключ ад якога замка. Хоць і не ведаю, ці цэлыя тыя будынкi і хто ў іх зараз жыве. А адзін звязак ніяк не магу пазнаць. Вось ён, у ім усяго два ключы. Я вось гляджу на яго і ўсё спадзяюся, што ўспомню.

КОЛЕРЫ

(Воля, Львоў)

У кагосьці прачытала, што Марыупаль – гэта горад, які цяпер падобны да контурнай мапы.

Мне здаецца, што ўся Украіна зараз такая. Без колеру, адны межы. Ідзі адсюль, не чапай.

Настане дзень, калі вернуцца колеры. Я сабе ўявіла, што гэта будзе, як у мультфільме Міядзакі: усё завітнее адначасова, усе кветкі, якіх мы пакуль не заўважаем.

КОНІК

(Юлія, Львоў)

Кожны раз, калі мы праходзім каля мура са штучнымі кветкамі ды фотартрэтамі загінуўшых, Гануся спыняецца і бярэ ў рукі маленькага цацачнага коніка, падвешанага каля фатаграфіі расстралянай у Кіеве дзяўчынкі.

Сягоння, падышоўшы да фота дзяўчынкі, Гануся не знайшла там коніка.

– А, вось ён! – узрадавалася, пабачыўшы цацку каля фатаграфіі чатырохгадовага хлопчыка. Калі ўзяла ў рукі, высветлілася, што конік ужо не прывязаны, а вольны.

– Мама, можна мы возьмем яго да нас?

Я ў думках адказала, як заўжды: «Не, нельга – гэта конік дзяўчынкі на фатаграфіі». Але ў апошні момант чамусьці сказала супрацьлеглае:

– Можна. Бачыш, гэтыя дзеткі дораць коніка табе, каб ты гулялася з ім і любіла яго, бо ты жывая.

(Алена, Буча)

На дзясяты дзень акупацыі абвясцілі пра «зьялёны калідор» з Бучы. Мы кінулі ўсё, спешна сабралі рэчы і пайшлі. Ледзь не беглі, бо нам казалі, што аўтобусы ад мэры адпраўляюцца праз гадзіну. Перад намі ішла жанчына ў чырвоных штанах, мы яе ведалі: яна тройчы намагалася выйсці, і тройчы расіяне яе разварочвалі. Вяла пад руку пажылую жанчыну з прыгожай сумкай-пераноскай для ката. Угаворвала яе:

– Вы разумееце, што ён цяжкі, і я вас абаіх не пацягну? Я кіну вас абаіх і буду ратавацца. А калі вы будзеце адна, я неяк змагу дацягнуць вас да аўтобуса.

Жанчына плакала і прыціскала сумку да сябе. Ужо каля выхаду з ЖК спынілася і асцярожна паставіла яе на газон. Вялікі белы кот перапалохана азіраўся і не ведаў, што рабіць. Жанчына заплакала яшчэ горш, а тая, што ў чырвоных штанах, пацягнула яе наперад. У той дзень ніхто нікуды не паехаў. Нас проста пад дом давезлі хлопцы з тэрытарыяльнай абароны – гэта былі першыя дзесяць хвілін у цяпле за апошнія дні.

Не ведаю, ці знайшла тая жанчына свайго ката. Спадзяюся, ім абаім пашчасціла.

КРОЎ

(Марыя, Чарнігаў)

Я ляжала, нібы на хмарцы, у галаве шумела, цела зрабілася лёгкім-лёгкім. І тады я адчула пах уласнай крыві. Гэта было дзіўна. Думаю, гэта мяне і ўратавала, гэтае здзіўленне ці страх. Можа, кроў пахне, як газ: пахне, каб напалохаць? І я нібы прачнулася, пачала рухацца, падала знак, што жывая. Хлопцы-валанцёры, што мяне ратавалі, потым казалі: яшчэ секунд дзесяць – і я магла б памерці ад страты крыві. Я цяпер часта бачу кроў. Не баюся яе, проста бачу. Няўжо яе і раней столькі было навокал? Нават калі дзіўлюся на мапу – туды, дзе намаляваны нашы акупаваныя тэрыторыі. Іх такім чырвоным пазначаюць, ружовым. Здаецца, нібы мапа кроўю падцякае з краёў.

КРЭЙДА

(Валерый, Кіеў)

Неяк на Кіеўшчыне мы зайшлі ў школу, дзе была база расіян. Шмат там рознага знайшлі, паперы іхныя, пакінутыя рэчы. На дошках школьных яны панапісвалі рознай дурнаты.

А потым мы спусціліся ў паўпадвал, дзе былі нейкія тэхнічныя памяшканні. Яны там трымалі тых, каго выкралі. Магчыма, там жа і дапытвалі. Я на дух адчуваю такія месцы. Там проста немагчыма быць, цябе нібы нейкая рука выкідае адтуль.

І на сцяне ў адным з такіх памяшканняў я ўбачыў надпіс крэйдаў: «Дапамажыце. Каця». І ўсё. І кавалачак крэйды ў кутку. Магчыма, ім гэта і было напісана.

Я тую крэйду забраў з сабою. Нібы той кавалачак павінен быў мне дапамагчы знайсці Кацю. Калі яна яшчэ жывая, вядома. Я неяк так сабе гэта і ўявіў: «Ты – Каця? Вой, ці не твая гэта крэйда? Я ў школе знайшоў. Давай, дапамагу». Смешна, праўда?

КУЛЯ

(Мікола, Хмяльніцкі)

Не ведаю, ці ўзяў я грэх на душу. Проста цэлюся і страляю,
але пры гэтым заплюшчваю вочы. Ці забіла каго мая куля, ці
не, можна толькі здагадацца.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К **Л** М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж

З И Й К **Л** М Н О Р С Т

Ў Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю

х х х х х х х х х х

х х х х х х х х х х

х х х х х х х

х х х х х х х х х х х

х х х х х х х х

х х х х х х х

П

Д

У

Д

І

ЛІЧБЫ

(Ірына, Севераданэцк (гаворыць у тэлефон))

– А ты проста лічы, давай разам? Адзін, два, тры... Не, павольней, спачатку. Не спяшайся. Адзін, два, тры, чатыры, пяць, шэсць, сем... Вось бачыш? Усё добра.

ЛЮБОЎ

(Беата, Дарохуск, Польшча)

Я працую ў школе. Замужам, але ўсярэдзіне такая была пустэча. Калі расія на вас напала, узяла выхадны і паехала на мяжу. Раблю людзям чай, какаву, кармлю супам. У першы дзень пазнаёмілася з Любоўю. Дарэчы, як гэта цудоўна, што ў вашай мове ёсць такое імя, у польскай няма імені Міласць. Дык вось, прыехала Любоў, выйшла сама з маршруткі і пачала плакаць. Я падышла і проста яе моцна абняла. Мы так стаялі хвілін дзесяць. Плакалі ўдзвюх моўчкі. Потым я сабрала для яе пакунак з ежай, і яна паехала далей.

ЛЯМПА

(Кацярына, Вышгарад)

У той дзень я перакрыла ваду і выключыла прылады з разетак. Толькі адна лямпа не слухалася. Такая ўтульная, у форме салянога шара. Відавочна, застаўся зарад.

Яна ўключаецца-выключаецца дотыкам. Ды сягоння не хоча згасаць: толькі змяняе колер святла. Спрабую розныя дотыкі, размаўляю з ёй.

«Ну добра, дарагая. Свяці. Чакай нас».

Датыкаюся яшчэ некалькі разоў. Намагаюся адчуць, які колер будзе пасаваць дому, які пакідаюць праз вайну. Халодны блакітны, мяккі бэзавы ці гарачы чырвоны?

Пакідаю цёплы жоўты. Гэта колер, якім свяцілася акно ў кухні майго дзяцінства.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л **М** Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К Л **М** Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж

З И Й К Л **М** Н О Р С Т

Ў Х Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю

М х х х х х х х х х

х х х х х х х х х х

х х х х х х х

х х х х х х х х х х

х х х х х х х х Р

х х х х х х х

А О Д

З

Ш

В

МАДЛЕНКА

(Багдана, Кіеў – Львоў)

З гуманітаркай прыехалі мадленкі, на іх так і напісана: «Madeleine». Запакаваныя акуратна ў асобныя пакецікі, каб кожнаму была свая, асабістая мадленка. Мы іх даём дзецям, і для мяне гэта сімвалічны акт. Кожны нясе ў будучыню кавалачак свайго Камбрэ – так выбудоўваецца непарыўнасць калектыўнай памяці. Так мы беражом унутраныя гарады, і іх ніводнаму акупанту не зруйнаваць.

Камбрэ – выдуманы горад з рамана Марселя Пруста «У пошуках страчанага часу». У дзяцінстве галоўны герой гэтага рамана часта гасцяваў у стрыечнай цёткі, якая частавала яго пячэннем-мадленкамі. Смак мадленак праз шмат гадоў нагадваў яму Камбрэ.

МАЛІТВА

(Галіна, Мэлітопаль)

Калі мы выязджалі з акупацыі, каля мяне сядзела жанчына-мусульманка з дзіцём. Ехалі ўночы, у суцэльнай цемры, за вокнамі – ніводнага аганька, і ад гэтага было яшчэ страшней. Мы ведалі, што трэба будзе праехаць некалькі чужых блокпастоў, і на кожным з іх можа здарыцца што заўгодна. Хтосьці сказаў: «Добра, што цёмна, бо там на палях і на ўзбочынах дарогі – усякае. Сніцца будзе». Хоць мне ўжо і не сніцца нічога.

Мы ехалі, я проста баялася, а тая жанчына ўвесь час малілася. І я папрасіла: «Можна я з вамі, бо я не ведаю ніякай малітвы?» І яна навучыла мяне: «Ауду білляхі мінаш шайтанір раджым».

Гэта малітва ад нячыстага.

Я цяпер часта яе паўтараю. Мне дастаткова гэтай адной. Бо я і так у Бога нічога не прасіла б, апроч аднаго: засцерагчы мяне ад нячыстага.

МАНГАЛ

(Віялета, Марыупаль)

Калі горад застаўся без ацяплення, святла, вады ды газа-забеспячэння, людзі пачалі выходзіць пад пад'езды, каб на вуліцы гатаваць сабе ежу. Хтосьці на цаглянах прымай-страваў рашотку ад вентылятара і такім чынам зрабіў сабе мангал.

У нас быў сапраўдны мангал, увечары я грэла на ім чайнік, з яго ішла белая пара, а насупраць гарэлі вокны ў шматпавярховіках.

МЯДЗВЕДЗЬ

(Стас, Кіеў)

Сны больш сапраўдныя, чым мой дзень. Удзень я адганяю справамі рознае ў галаве. У снах рэальнасць прыходзіць да мяне. «Сон розуму нараджае пачвар», – казаў Гоя. Цяпер адно са шматлікіх значэнняў гэтага выказвання: «Трэба думаць цераз сілу і супраць рэальнасці».

А сягоння я захацеў у дзяцінства. І ўцёк туды, дзе няма вайны. У Макееўку, ва Усць-Каменагорск, у Закарпацце майго дзяцінства. Цяпер, калі мне сумна, я зноў уцякаю ў дзяцінства. Першым разам я крок за крокам успамінаў, як жыў і рос да школы. Цяпер успамінаю мядзведзя. І свайго, і яшчэ аднаго ўяўнага – двух цацачных мядзведзяў. То я абдымаю яго маленькага, то ён, велічэзны і белы ў плямы, абдымае мяне. Я прыдумляю сабе рознае, і там няма вайны. Скажу, проста каб тут прагучала: «Фантазія». Прыгожыя гукі такія: «Фантазія».

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К
Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х
Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г
Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О
П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы
Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж
З И Й К Л М Н О Р С Т
Ў Х Ч Ш Ы Ь Э Ю
Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Н Х
Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Х Х
Х Х Х Х Х Х Х Р
Х Х Х Х Х Х Х
Ь
А С Я

Ц

И

НАВІНЫ

(Віктар, Львоў)

Я рос каля аэрапорта. Цяпер аэрадромы, аэрапорты – адны з самых небяспечных месцаў, і добра, што я ўжо не там. Але тады гэта было рамантычна і трошкі трывожна. Чаму трывожна? Бо пастаянна гул удалечыні, асабліва начамі. Пра гэта казалі ўсе, хто ў нас спыняўся. Нібы ўсё як ва ўсіх, звычайны дом, але гэты гул... Ён вымотваў. Той гул быў як цень: куды ні пойдзеш – ён за табой.

Цяпер так з навінамі. Часам забываешся, радуешся рэчам, да якіх прывык: сонца, смачны сняданак, дзіця лапоча, усякае рознае... І тут гэты гул. Гэтыя навіны з вайны, якой у нашым горадзе не бачна, але чутна. Баішся з кімсьці дзяліцца асабістай радасцю, бо, можа, прапусціў якую-небудзь сённяшнюю страшную навіну.

Разумееш, што нішто ўжо не такое, як раней – ні сняданак, ні шпацыр з сабакам. Што гэта толькі паверхня, абалонка. А што ўсярэдзіне? А што было ўсярэдзіне раней, да вайны?

НАГА

(Віктар, Сумы – Львоў)

У нас кажуць: «Адна нага тут, другая там». Вось гэта пра мяне.

Калі мяне перавезлі сюды пасля ранення, дактары сказалі: «Мы тваю нагу ўратавалі». Ну і вось яна, ёсць. Уратавалі. Але хадзіць ёй нармальна ўжо ніколі не змагу. І баліць яна, пакуль што нічога не дапамагае. Асколак у костцы.

Я гэтай нагой нібы заўжды буду ў вайне. Можа, лепш адразу б адрэзалі? (*Смяецца.*)

НЕБА

(Валерыя, Сумшчына – Варшава)

І яшчэ. У нас кажучь «пад адкрытым небам», а тут, у Польшчы, – «пад голым небам». Мне здаецца, цяпер, калі на Украіну ляцяць ракеты, гэта больш да нашага неба пасуе. Яно такое голае, як цела. Безабароннае. Яго хочацца захінуць.

Цяпер, калі чую пра «адкрытае неба», думаю пра хату маіх бацькоў у Ахтырцы, дзе абвалілася перакрыцце. Там розныя рэчы ацалелі: канапа, нейкія дробязі. А столі няма. Неба адкрытае, і ты ляжыш пад ім – адкрытая.

НУМАРЫ

(Сашко, Кіеў)

Усе бачылі здымак могілак расстраляных аўтамабіляў у Бучы. А я бачыў штосьці іншае – могілкі людзей-аўтамабіляў. Як гэта? А так.

Калі даставалі целы са знішчаных рашыстамі машын, вельмі часта немагчыма было вызначыць, хто гэта. Дакументаў не было, або яны згарэлі. І таму, пахаваўшы іх, замест таблічак з імёнамі чаплялі нумары іх аўтамабіляў, каб хоць так можна было іх ідэнтыфікаваць.

Людзі-нумары. Людзі-аўтамабілі.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё Ж

З И Й Л М Н О П Р С Т

Ў Ф Х Ч Ш Ы Ь Э Ю

Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х П Х Х

Х Х Х Х Х Х Х П Х

Х Х Х Х Х Р

Х Х Х Х Х

Х

Х

Ф

Я

ПАКОЙ

(Валерыя, Сумшчына – Варшава)

Мова бывае такой мудрай. Так, мова.

Вось хаця б гэтае польскае слова «роко́ј»: яно азначае і «мір», і «пакой». Прыгожае слова. Я думаю пра яго перад сном. Адчыняеш акно – а адтуль шум дажджу, машыны шамацяць па асфальце. І ўспамінаю сабе дом. Там ужо ні міру, ні пакоя.

ПАШТОЎКІ

(Ніна, Канатоп)

Наогул, я часта думаю пра памяць. Мы самі не ведаем, на што наш мозг здатны.

У мяне муж быў геалагам, ездзіў па ўсім Саюзе, часта месяцамі сядзеў дзесьці за палярным кругам і пісаў мне адтуль лісты. Тады былі такія паштовыя карткі, ён слаў іх замест паштовак. Сорак тры такія назбіралася. І вось я, калі сумку складала ва ўкрыцце, паклала іх усе туды. Нехта кніжкі браў, а я – тыя паштоўкі. Думаю, буду чытаць сабе. Але чытаць там не выходзіла, святло дрэннае, дык я проста брала іх у рукі і прыгадвала тэкст. Я іх даўно ўжо не перачытвала, а недзе ў памяці яно жыве.

А потым, калі тэкст скончыўся, у думках пачала пісаць адказы. Бо я яму нячаста адпісвала, сорамна сказаць. І скупа так. А цяпер доўгія адказы пісала, прыгожыя. Але пра вайну нічога не казалі, і пра бамбасховішча. Навошта яно яму там? Сказала толькі, што зіма моцна зацягнулася.

ПРАГА

(дзяўчына-падлетак, імя якой не спытаў, Харкаў)

Я такая, што заўжды ўсё адкладаю. Нават у дзяцінстве ласункі ўсякія адкладала, каб потым у прыгожай атмасферы іх з'есці, ну там пры свечках ці пад фільм які класны. І часта не было часу, яно ляжала, ляжала, і ты потым бярэш проста, ясі, а яно яшчэ і нясмачнае стала. А яшчэ я заўсёды ў Прагу хацела, у нас там радня. І ніяк не было часу паехаць. А цяпер еду нарэшце, а радасці ніякай.

ПРЫГАЖОСЦЬ

(Кацярына, Вышгарад)

Нядаўна чытала апавяданне пра Другую сусветную. Там дзяўчына апранула найгоршую адзежу сваёй мамы, каб прайсці незаўважна паўз нацыстаў і пазбегнуць згвалтавання. Я завісаю каля шафы: ужо апранаць найгоршае – ці паспею праскочыць? Усё так хутка змяняецца. Таксі не едзе: то кароткія гудкі, то адмова. Пайду да Кіева пехатою.

Прыгажосць на вайне робіцца небяспечнай. Прыгожыя рэчы, людзі, адносіны цяпер існуюць не для натхнення, а для знішчэння. Не для сузірання і замілаваных дотыкаў, а для болю.

Мае боты гразнуць у багне ўздоўж трасы. Тэлефон сігналіць эсэмэскай: «Вы толькі што былі на манікюры ў нашым салоне. Пакіньце, калі ласка, водгук».

ПЯЧОРА

(Раман, Чарнігаў)

Я ўсё жыццё займаўся спелеалогіяй. Як толькі выпадалі якія-небудзь выхадныя, я збіраў рыштунак і ехаў куды-небудзь на пячоры.

У нас на раёне ёсць вялікае бамбасховішча пад школай, у першыя дні там яшчэ не было святла. І вось я заходжу туды з налобным ліхтарыкам, усярэдзіне ціха, здаецца, што нікога няма. І раптам бачу: усюды ля сцен людзі, дзеці. Паварочваю ў наступны калідор – тое самае. Людзі – нібы якія сталагміты і сталактыты. Нібы яны тут ужо тысячы гадоў. Такое штосьці вайна робіць з часам.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Ь Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё

З И Й Л М Н О П Р С Т

Ў Ф Х Ц Ч Ш Ъ Э Ю

Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Р Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х Х Х Х

Х Х М Х Х Х Х

Х

Ы

Х

Ў

РАДАСЦЬ

(Маша, Канстанцінаўка – Івана-Франкоўск)

У мяне тут пытаюцца: адкуль ува мне столькі радасці, чаго я цешуся? Часам з дакорам пытаюцца. І сапраўды, у мяне ж нічога і нікога не засталася, толькі Сашка малы.

А я аднойчы зразумела, гэта як адкрыццё нейкае было: калі ўжо яны ўсё ў мяне забралі, то не маюць права красці мае дні. І я перастала думаць, як іншыя: «Вось, яшчэ трохі перацярпець – і пераможам, і далей зноў будзе жыццё». Не. Жыццё тут, і іншага не будзе. І перамога не будзе такой, як тое абуджэнне пасля благога сну: «Фух, я дома, усё добра». Так ужо не будзе ніколі, бо нічога нам не прыснілася. Няма больш «дома».

І я вырашыла сабе: буду ўсё рабіць для перамогі, але не аддам ім ні дня. Ніводнага дня не буду ляжаць на зямлі і пакутаваць. Буду радавацца ім на зло. Так, такая радасць са злосці, так.

РАДЫЁ

(Самет, Баку – Кіеў)

Не, я разумею ўкраінскую, проста аглух учас. Сын так кажа.
Жартаўнік ён.

Ведаеш, ёсць такі ўзрост, калі здаецца, што ўжо нічога не будзе ўпершыню. А ў мяне цяпер столькі ўсяго ўпершыню. Вось, напрыклад, Польшчу пабачу. Хоць і не пачую. Бо калісьці ўсё было наадварот: чуў, але не бачыў. Як гэта? А вельмі проста: польскае радыё. Рок, джаз. У нас такога не было. Толькі ж у нас глушылі тое радыё трохі, і часам бывалі моцныя перашкоды. Таму я ўмею музыку ўяўляць, калі трэба. Добра, калі можаш сабе ўявіць тое, чаго бракуе, і яно нібы з'яўляецца – і ўсё, ты шчаслівы.

Што ўявіць, кажы? Ведаю, што.

РАЗВІТАННЕ

(Аксана, Львоў)

Людзі, якія пакідаюць месца, дзе мы іх пасялілі, развітваюцца з намі і абдымаюць, ідуць далей. Мы амаль не ведаем адно аднаго, мы толькі імёнамі абмяняліся і парай позіркаў. Яны абдымаюць мяне так доўга і так моцна, што мне здаецца – мы самыя блізкія адно аднаму людзі.

РЫБА

(Галіна, Марыупаль)

Я ніколі не брала чужога. А тут праходзіць міма чалавек у камуфляжы, кажа:

– Галіна Іванаўна, там магазін адкрылі. Вазьміце сабе што-небудзь.

Я і не адразу свайго студэнта пазнала.

Заходжу, а там толькі гара сапсаванай кураціны на прылаўку. Людзі бяруць, будуць вымочваць і неяк гатаваць.

А я не магу: ад паху блага робіцца. Зазіраю ў маразілку – пуста. На ўсякі выпадак правяраю, ці няма дваінога дна. А там – рыба! Дый не простая, а нейкая элітная, марская, з метр даўжынёй. І ўся ў лёдзе. Бяруся тую рыбу выкалупваць – рукі дранцвеюць ад холаду. Нясу перад сабой, як вялікае палена. Увесь час бахае, абстрэлы не сціхаюць.

У кватэры халодна, электрычнасці даўно няма. Мы і хукалі на тую рыбу, а яна ніяк не размарозіцца. Вынеслі надвор да вогнішча, дзе ежу гатуем. Трымалі над агнём – дык хвост спалілі. Але рыба цяжка паддавалася, так што некалькі дзён мы яе гатавалі. Так і выжылі.

А	Б	В	Г	Д	Е	Ё	Ж	З	И	Й	К
Л	М	Н	О	П	Р	С	Т	У	Ў	Ф	Х
Ц	Ч	Ш	Ы	Ь	Э	Ю	Я	А	Б	В	Г
Д	Е	Ё	Ж	З	И	Й	К	Л	М	Н	О
П	Р	С	Т	У	Ў	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Ы
Ь	Э	Ю	Я	А	Б	В	Г	Д	Е	Ё	
З	И	Й		Л	М	Н	О	П	Р	С	Т
	Ў		Х		Ч	Ш		Ь	Э	Ю	
		С	Х		Х	Х		Х			Х
Х	Х	Х		С			Х				Х
Х	Х							Х			
	Х			Х		Х	Х		С		Х
		Х	Х			Х		Х			
		Х						Х		С	
				Х							
	С						Д				

САЛОДКАЕ

(Багдана, Кіеў – Львоў)

Сёння прыехаў Севераданэцк. Безліч сямей, велічэзны, літаральна напханы да столі цягнік. Шмат хто з бежанцаў адразу казаў: «Мы з Севераданэцка, прабачце, можна чаю?» Але ўразіла не гэта. Уразіла тое, як моцна ім хочацца салодкага. Яны клалі па тры сталовыя лыжкі цукру ў невялікую шклянку чаю. Пыталі пра печыва. Прасілі адзін кексік. Амаль кожны.

Мы ядзім салодкае, калі нам страшна. Мы не ведаем, калі наступным разам будзе ежа, таму патрэбныя калорыі. Мы ядзім салодкае, бо хочам вярнуцца ў бяспечны час дзяцінства, калі над галавой не ляцелі ракеты.

У нас хопіць тут цукру на ўвесь Севераданэцк, на Марыупаль і на Херсон. Толькі прязджайце, калі ласка.

СВАБОДА

(Вадзім, Канатоп)

Свабода – гэта такая штука, якой ніхто табе не здбудзе. Ніхто табе не дасць свабоды, не падаруе, і ні ад кога яе нельга чакаць. Толькі сам сабе яе можаш зрабіць. Так, хэнд-мэйд (*смяецца*). Не існуе фабрык свабоды. Несерыйны прадукт.

СКЛАД

(Кацярына, Вышгарад)

Дваццаць чацвёртага лютага я паліла кветкі і паехала. Ужо больш за месяц яны без вады. Калі расіяне адступілі ад майго горада, мама хацела паклапаціцца пра кветкі. Гатовая была правесці тры гадзіны ў дарозе.

Людзі чакалі электрычку, а на суседняй каляі стаяў таварны цягнік. Адтуль штосьці выгружалі ў памяшканне склада-ангара. Я добра ведаю той склад: у дзяцінстве мы здавалі туды макулатуру і мянялі на кніжкі.

Раптам у мамы закружылася галава, ногі не слухаліся, яна ледзь вярнулася дадому. Увесь астатак дня яе нудзіла і рвала.

Склад, дзе калісьці былі кніжкі, стаў складам людскіх цел.

СКЛЕП

(Наталля, Кіеўшчына)

Акупанты выгналі нас з нашай хаты жыць у склеп. Сядзім сярод бульбы, унук з пластыкавай талеркі рукамі грэчку выбірае. Просіцца надвор, бо ж вясна, дзіця гуляцца хоча. І тут раптам пытае:

– Бабуля, а як будзе па-іхняму «не забівай мяне»?

СМЕЦЦЕ

(Кацярына, Вышгарад)

Дваццаць чацвёртага лютага. Пад вокнамі толькі што праляталі расійскія верталёты, падалі снарады. Трэба ехаць адсюль. Трэба вынесці смецце.

Узяла пакет з арганікай. Ці браць пакеты з пластыкам, шклом, упакоўкамі? Ці не змяшаюць усё ў хаосе вайны? Дбайна павымываныя слоічкі з-пад ёгуртаў, пляшкі, дзіцячыя размалёўкі...

Ці не стане смеццем мой дом, мой горад, калі я пакіну іх?

Ці маю я права пра гэта думаць?

СНЫ

(Марына, Харкаў)

Я калісьці любіла ставіць сабе будзільнік на трешку ранейшы час, чым трэба. Прачынаешся і бачыш, што яшчэ паўгадзіны можаш паспаць, – такі кайф!.. А цяпер наогул не магу спаць. Страшна не засынаць, а прачынацца. Страшна, што разбудзяць абстрэлы. Я цяпер ненавіджу сны, бо пасля іх усё вяртаецца. Асабліва калі сніўся дом. Такое адчуванне задушлівае. Калі ўжо засынаю, то стараюся спаць так каратка, каб нічога не паспела насніцца. Калісьці я марыла навучыцца танцаваць, потым – машыну вадзіць. Так і не паспела ні таго, ні іншага. А цяпер давядзецца вучыцца спаць (*смяецца*).

СОНЦА

(Ніна, Канатоп)

Калі пачалася вайна, думала, буду шмат плакаць. Бо я наогул плакса. А тут як заткнула. Ніводнай слязіны за ўсе дні. Плакала толькі раз. Калі доўга сядзелі ва ўкрыцці, а потым я выйшла, а на дварэ сонца такое. І я – у плач. Іду да кватэры і не магу зразумець, ці насамрэч плачу, ці проста слёзы коцяцца.

СПЕЎ

(пані Вольга, Запарожжа)

Так добра, што мы ў музычнай школе жывём. Бо я спяваць люблю. Нават калі бамбардзіроўку перачэквалі ў падвале, я спявала. Спачатку ўголас, дык суседзі падцягвалі, і неяк добра было. А потым стамляліся, і я сама сабе спявала. Моўчкі, пра сябе. Усе-ўсе словы ўсіх песень успомніла. Калі ўспамінаеш, дык спаць не хочацца. Бо страшна заснуць.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы

Э Ю Я А Б В Г Д Е Ё

З И Й Л М О П Р С Т

Ў Х Ч Ш Ь Э Ю

Х Т Х Х Х

Х Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х

Т Х Х Х Х

Х Х Х Х

Х Т

Х

А Х

Х

Ў

ТАБЛІЧКА

(Алена, Буча)

Аліна. Мы з ёю былі суседзямі, аж пакуль за два месяцы перад вайной яна не купіла кватэру ў Гастомэлі. Вельмі радавалася, што перад домам цэлая сотка газона.

«Вось зраблю рамонт, пацяплее, і прыходзьце ўсе на шашлыкі», – казала яна.

Цяпер кажа: «Не ведаю, ці засталася што ад майго дома, ці толькі таблічка з надпісам: “Нам належыць гэтая сотка зямлі”».

ТАБУ

(Сашко, Кієў)

Я калісьці так лёгка казаў «бамбезна», калі штосьці вельмі падабалася. «Бомба-ракета», – калі штосьці было вельмі крутым. «Бамбіць», калі штосьці дужа моцна злавала. Калі я штосьці прапусціў, праслухаў, казаў: «Я ў танку».

Цяпер не змагу. Словы-табу.

ТАНК

(Алена, Буча)

У той дзень мы тройчы бачылі танк.

Першы раз – калі выйшлі на адкрытую тэрыторыю колішняй СТА і браніраваная машынерыя з літарай «V» неспадзявана выехала з правулка проста ў нас за спінамі. Я з малым сынам і сяброўка з дзвюма дочкамі – дванаццаці і пяці гадоў – рванулі так, як не бегалі ніколі ў жыцці. Хаця і разумелі: калі ён захоча выстраліць, нас не ўратуе ніводзін плот. Не выстраліў. Ледзь перавялі дых, пабеглі далей.

На Энергетыкаў, што перад мэрыяй, сабралася недзе ад дзвюх да чатырох тысяч чалавек, пераважна жанчыны з дзецьмі і пажылыя людзі. Па перпендыкулярнай вуліцы зноў праехалі танк і машына сувязі. Завярнулі ў суседні двор аптэкі.

У трэці раз расійскі танк дэфіляваў павольна, як на парадзе, а вакол вежы сядзелі «асвабадзіцелі» з аўтаматамі. Жанчына ўсходняй знешнасці – магчыма, буратка – і некалькі мужчын. Дулы глядзелі ў натоўп. Нас трэсла ад злосці і бясцілля. Раптам сын пачаў торгоць мяне за адзежу: маўляў, падымі, я хачу паглядзець, гэта ж танчык!

– Няма табе там на што глядзець, там трупы паехалі! – сярдзіта і гучна сказала я.

Мужчына з вайскавай выпраўкай у цывільным, што хадзіў уздоўж натоўпу, уважліва на мяне паглядзеў: маўляў, я цябе запомніў. Я адказала такім самым поглядам – і ён зразумеў, што я радасна станцюю на іх магілах. Я цярплівая. Я дачакаюся.

ТОРЦІК

(Лукаш, Харкаў)

Вазілі мы гуманітарку жанчынам на Вялікую Данілаўку. Туды пастаянна прылятала. А жанчыны такія зацятая, адважныя. Усім за шэсцьдзясят. Што мы ім прывозілі, тое ў іх і было, бо нічога там купіць было немагчыма. І вось неяк яны кажуць: «Тут на днях дзень нараджэння ў адной з нас. Вы не маглі б нам з гуманітаркай торцік прывезці? Маленькі».

ТРУП

(Юлія, Дняпро)

Мы ехалі на Львоў эвакуацыйным сядзачым, кшталту «Інтэрсіці». Каля нас села жанчына, у якой, напэўна, было нешта з нагамі ці спінай, бо яна не змагла доўга сядзець: паклала штосьці на падлогу, лягла і накрылася зверху нейкімі рэчамі і лахманамі з галавой. Ужо ў дарозе мы звярнулі ўвагу на тое, што ў нашым вагоне параўнальна мала людзей. Калі я на прыпынку выйшла пакурыць, усё высветлілася: людзі думаюць, што мы вязём труп, і таму не заходзяць.

ТЭТРЫС

(Ганна, Кіеў)

Цёмны-цёмны цягнік, поўны светлых надзей. Толькі дзясяткі цьмяных экранаў: усе чытаюць навіны. Зрэдку шэптам перамаўляюцца, укладваюць дзяцей, гладзяць чужых катоў.

Усе свае.

У дзяцінстве мы гулялі ў тэтрыс, каб цяпер змагчы размясціць дзявяцера чалавек і трох жывёлін у адным купэ.

А	Б	В	Г	Д	Е	Ё	Ж	З	И	Й	К	
Л	М	Н	О	П	Р	С	Т	У	Ў	Ф	Х	
Ц	Ч	Ш	Ы	Ь	Э	Ю	Я	А	Б	В	Г	
Д	Е	Ё	Ж	З	И	Й	К	Л	М	Н	О	
П	Р	С	Т	У	Ў	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Ы	
	Э	Ю	Я	А	Б	В	Г	Д	Е	Ё		
		Й		Л	М		О	П	Р	С	Т	
	Ў		Х		Ч	Ш			Э	Ю		
			х			х		х			х	
		х					х			х		
х	х							х				
				х		х	х				х	
		х	х			х		х				
		х										
		х										

ХВОСТ

(Таня, Харкаў)

Я сягоння на вуліцы ўбачыла жанчыну, якая ішла мне на-
сустрач і проста ўсміхалася сама сабе. Яна прайшла, а я
машынальна абярнулася ёй услед. Так, нібы ў яе быў рыбін
хвост ці нешта падобнае. Нібы з ёю штосьці не так.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К
Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц

Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г
Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ч Ш Ы
Э Ю Я А Х В Г Д Е Ё
Й Л М О П Р С Т

Ў Х Ц Ч Ш Э Х
Х Х Х Х Х Х

Х Х

Ц

Х Х Х Х Х

Х Х Х Х Х

Х

Х

ЦЕЛА

(Сафія, Львоў)

Чалавек жа найбольш думае пра сваё цела, калі яно баліць, праўда? Найлепей яго адчувае. Я ніколі не думала, што буду адчуваць сваю краіну, як цела. Іду ў краму, падыходжу да дзвярэй, націскаю на клямку, і мне здаецца, што ёй балюча. Недзе за сотні кіламетраў – адкрытыя раны, а тут усё баліць.

ЦЕСТА

(дзве жанчыны, Жытоміршчына)

– Хацела пахудзець да лета, а тут хоць бы выжыць. Калі паветраная трывога – адразу хочацца есці.

– Я так цеста мясіла. Лётаюць самалёты, мне мама звоніць: «Бяжы ў падвал!» А я кажу: «Не магу, у мяне цеста».

ЦІША

(Ульяна, Львоў)

Тэатр лялек стаў для перасяленцаў прытулкам. Мы паклалі матрацы на сцэнах, у залах, у фае. У першыя дні было шмат людзей з дзецьмі і жывёламі. Двое сутак яны моўчкі ляжалі на матрацах. Я ніколі не бачыла такой колькасці маўклівых дзяцей і жывёл у адным памяшканні.

Потым ажывіліся.

Але тую цішу я не забуду. Яна была страшнай.

ЦЯЖАРНАСЦЬ

(Таня, Данецк – Вышгарад – Чарнаўцы)

Улетку 2014-га мы ўцякалі з Данецка з немаўлём на руках. Пасля таго я вельмі баялася зацяжараць. Здавалася, толькі зацяжару – і ўсё пачнецца.

Я была на другім месяцы, калі мы ўцякалі з-пад Кіева. А ў Чарнаўцах мая цяжарнасць замёрла. Лекар сказаў, што ад пачатку вайны кожная трэцяя яго пацыентка такая: з дзіцём, якое вырашыла пайсці раней. За трыццаць гадоў працы ён такога не бачыў.

А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й К

Л М Н О П Р С Т У Ў Ф Х

Ц Ч Ш Ы Ь Э Ю Я А Б В Г

Д Е Ё Ж З И Й К Л М Н О

П Р С Т У Ў Ф Х Ц Ш

Э Ю Я А В Г Д Е Ё

Й Л М О П Р С Т

Ў Ч Ш Э Х

Х Х Х Х

Х Х Х Х

Х Х

Х Х Х

Х Х Х Х

Ы Х

А

Х

Х

Х

ЯБЛЫКІ

(Ганна, Кіеў)

Той ноччу я засынала ў ванне, у кубле з коўдраў і падушак, прыслухоўваючыся да наймацнейшых тут выбухаў ад пачатку вайны.

Калісьці ў мінулым жыцці я была шалёна закаханая, мы ўпершыню паехалі разам у дамок у Карпатах, была самая сапраўдная восень, мы засыналі ў пакойчыку ў мансардзе ў ложку, не надта зручнейшым за ванну, і я слухала, як у садзе, з усіх бакоў, гупаюць аб зямлю яблыкі. Гупаюць і гупаюць, вялікія і спелыя, размерана, цэлую ноч. Я была шчаслівая.

Цяпер я засынала пад выбухі і чула тыя яблыкі. Так хачу, каб нам усім гупалі толькі яблыкі ў садзе.

Гэтая кніга выйшла ў межах акцыі «33 кнігі для іншай Беларусі». Ініцыятары акцыі – Ірына Герасімовіч, Сільвія Засэ і Лукас Бэрфус: www.33booksforanotherbelarus.ch

Das Buch ist entstanden im Rahmen von „33 Bücher für ein anderes Belarus“, einer Initiative von Iryna Herasimovich, Sylvia Sasse und Lukas Bärfuss - www.33booksforanotherbelarus.ch

Кніга выдадзена пры падтрымцы Аддзялення славістыкі Цюрыхскага ўніверсітэта.

Das Buch erscheint mit Unterstützung des Slavischen Seminars der Universität Zürich.

Акрамя старонкі аўтара ў Фэйсбуку, фрагменты «Слоўніка вайны» па-ўкраінску і па-нямецку ў перакладзе Марыі Вайсэнбёк упершыню былі апублікаваныя ў межах праекта праграмы ТАЛЕДА «Мінск. Горад перакладчыкаў», які курыравала Ірына Герасімовіч: www.toledo-programm.de/cities_of_translators

Einzelne Geschichten aus dem “Wörterbuch des Krieges” wurden erst auf der Facebookseite des Autors und dann auf Ukrainisch und auf Deutsch in der Übersetzung von Maria Weissenböck im Rahmen des TOLEDO-Projektes “Minsk. City of Translators” veröffentlicht, das von Iryna Herasimovich kuratiert wurde: www.toledo-programm.de/cities_of_translators.



Назва арыгінала: СЛОВНИК ВІЙНИ
Пераклад: Ірына Герасімовіч
Аўтарызацыя, рэдактура: Астап Слівінскі
Адказны рэдактар: Зміцер Вішнёў
Карэктарка: Ганна Шміц

ISBN 978-3-949262-44-9

© für diese Ausgabe:
edition.fotoТАРЕТА, Berlin 2023 / Halijafy (Галіяфы), 2024

© für den Text:
VIVAT Publishing, Charkiw 2023
für Ostap Slyvynsky

© für die Übersetzung:
Iryna Herasimovich, Zürich 2023

Дызайн вокладкі: Гізела Кіршберг, Берлін /
Алена Нядзельская, Берлін
Вёрстка і афармленне: Алена Нядзельская, Берлін
З выкарыстаннем шаблона, распрацаванага Гізelay
Кіршберг, Берлін
Шрыфты: Міньён і Фіра Санс

Друк: bookpress, Ольштын

Астап Слівінскі

Астап Слівінскі нарадзіўся ў 1978 годзе ў Львове, там жа атрымаў вышэйшую адукацыю і жыве цяпер. Паэт, эсэіст, літаратурны крытык, перакладчык, дацэнт Львоўскага ўніверсітэта. Пераклаў на ўкраінскую мову кнігі Вольгі Такарчук, Артура Клінава, Георгія Гаспадзінава, Анджэя Стасюка, Чэслава Мілаша, Уладзіміра Арлова і інш.

Ірына Герасімовіч

Ірына Герасімовіч нарадзілася ў 1978 годзе ў Мінску і з 2009 года займаецца пісьмовым перакладам як фрылансерка. Сябра Нямецкай акадэміі мовы і літаратуры. З 2021 года працуе над дысертацыяй на кафедры славістыкі Цюрыхскага ўніверсітэта ў рамках праекта «Мастацтва і дэзынфармацыя», які падтрымліваецца Швейцарскім нацыянальным навуковым фондам.

www.edition-fototapeta.eu

ISBN 978-3-949262-44-9



9 783949 262449